TEISINGUMO TEISMO (ketvirtoji kolegija) SPRENDIMAS

2014 m. liepos 17 d.*

„Socialinė politika — EB 141 straipsnis — Vienodas darbuotojų moterų ir vyrų darbo užmokestis — Ankstesnis išėjimas į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką — Stažo prailginimas apskaičiuojant pensijos išmoką — Lengvatos, kuriomis daugiausiai naudojasi darbuotojos moterys — Netiesioginė diskriminacija — Objektyvus pateisinimas — Tikrasis siekis įgyvendinti nurodytą tikslą — Nuoseklumas įgyvendinant — EB 141 straipsnio 4 dalis — Priemonės, kuriomis siekiama kompensuoti darbuotojoms moterims nepalankią padėtį dėl profesinės karjeros — Netaikymas“

Byloje C-173/13

dėl 2013 m. balandžio 3 d. *Cour administrative d'appel de Lyon* (Prancūzija) sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2013 m. balandžio 9 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Maurice Leone,

Blandine Leone

prieš

Garde des Sceaux, ministre de la Justice,

Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales

TEISINGUMO TEISMAS (ketvirtoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas L. Bay Larsen, teisėjai M. Safjan ir J. Malenovský, A. Prechal (pranešėja) ir K. Jürimäe,

generalinis advokatas N. Jääskinen,

kancleris A. Calot Escobar,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

— M. Leone ir B. Leone, atstovaujamų advokato B. Madignier,

— *Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales*, atstovaujamos J.-M. Bacquer,

— Prancūzijos vyriausybės, atstovaujamos M. Hours bei G. de Bergues ir S. Menez,

* Proceso kalba: prancūzų.

— Europos Komisijos, atstovaujamos D. Martin,

susipažinęs su 2014 m. vasario 27 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su SESV 157 straipsnio aiškinimu.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant ieškovų M. ir B. Leone ir atsakovių *Garde des Sceaux, ministre de la Justice*, ir *Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales* (toliau – CNRACL) ginčą dėl prašymo, kad Prancūzijos valstybė atlygintų žalą, kurią patyrė suinteresuotieji asmenys CNRACL atsisakius leisti pasinaudoti M. Leone ankstesniu išėjimu į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką ir stažo prailginimu apskaičiuojant pensijos išmoką.

Teisinis pagrindas

3 Prancūzijos civilių ir karių senatvės pensijų kodekso (*Code des pensions civiles et militaires de retraite*; toliau – Pensijų kodeksas) L. 1 straipsnyje numatyta:

„Pensija yra asmeninė ir iki gyvenimo pabaigos mokama piniginė išmoka civiliams tarnautojams ir kariams, o po jų mirties – įstatyme nustatytiems jų teisių perėmėjams atlyginant už tarnybą, kurią jie atliko iki nuolatinių pareigų nutraukimo.

Pensijos dydis, kuriuo atsižvelgiama į atliktos tarnybos lygį, trukmę ir pobūdį, pasibaigus karjerai užtikrina jos gavėjams materialias gyvenimo sąlygas atsižvelgiant į jų atliktų pareigų rangą.“

Nuostatos, susijusios su ankstesniu išėjimu į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką

4 Iš sprendimo pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad civiliai tarnautojai esant tam tikroms sąlygoms gali anksčiau išeiti į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką.

5 Tarp šių sąlygų yra sąlygos, įtvirtintos Pensijų kodekso L. 24 straipsnio I dalies 3 punkte (redakcija pagal 2004 m. gruodžio 30 d. Biudžeto pataisų įstatymo Nr. 2004-1485 (JORF, 2004 m. gruodžio 31 d., p. 22522) 136 straipsnį); jame skelbiama:

„I. – Pensija išmokama:

<...>

3. Kai tarnautojas yra trijų gyvų ar kare mirusių vaikų tėvas (motina) arba vieno vyresnio nei vieni metai gyvenančio vaiko, kurio invalidumas yra 80 % ar didesnis, tėvas (motina), ir jeigu jis dėl kiekvieno vaiko pertraukė veiklą laikydamasis sąlygų, įtvirtintų *Conseil d'Etat* (Valstybės Tarybos) dekrete.

Ankstesnėje pastraipoje nurodytam veiklos pertraukimui prilyginami laikotarpiai, per kuriuos nebuvo mokamos privalomosios bazinės senatvės pensijos įmokos laikantis sąlygų, nustatytų *Conseil d'État* dekrete.

Vaikams, nurodytiems pirmoje pastraipoje, prilyginami vaikai, nurodyti L. 18 straipsnio II dalyje, kuriuos suinteresuotasis asmuo augino sąlygomis, numatytomis minėto straipsnio III dalyje.“

6 Pensijų kodekso L. 18 straipsnio II dalies trečioje–šeštoje pastraipose nurodyta:

„Sutuoktinio vaikai, gimę iš ankstesnės santuokos, jo nesantuokiniai vaikai, kurių atžvilgiu tėvystė yra pripažinta, ir įvaikiai;

vaikai, dėl kurių tėvų valdžia nustatyta pensijos gavėjui ar jo sutuoktiniui;

vaikai, kurių globa nustatyta pensijos gavėjui ar jo sutuoktiniui, kai globa vykdoma kartu su faktine ir nuolatine vaiko priežiūra;

vaikai, kurie apsistoję pensijos gavėjo ar jo sutuoktinio namuose, o tai, laikantis *Conseil d'Etat* dekrete nustatytų sąlygų, patvirtina, kad jie faktiškai ir nuolat už juos atsakingi.“

7 Pensijų kodekso 18 straipsnio III dalyje pateikti tokie patikslinimai:

„Išskyrus kare žuvusius vaikus, vaikai turėjo būti auginami bent devynerius metus arba iki jų šešioliktojo gimtadienio, arba iki amžiaus, kai jie nustojo būti išlaikomi, kaip tai suprantama pagal Socialinės apsaugos kodekso (*Code de la sécurité sociale*) L. 512-3 ir R. 512-2–R. 512-3 straipsnius.

Tam, kad būtų įvykdyta prieš tai nurodyta trukmės sąlyga, prireikus atsižvelgiama į laikotarpį, per kurį vaikus augino sutuoktinis po pensijos gavėjo mirties.“

8 Pensijų kodekso R. 37 straipsnio redakcijoje po 2005 m. gegužės 10 d. Dekretu Nr. 2005-449, priimtu taikant 2004 m. Biudžeto pataisų įstatymo Nr. 2004-1485 (2004 m. gruodžio 30 d. Įstatymas Nr. 2004-1485) 136 straipsnį, ir iš dalies keičiančiu Civilių ir karių pensijų kodeksą (JORF, 2005 m. gegužės 11 d., p. 8174), padarytų pakeitimų numatyta:

„I. – Veikla pertraukta pagal L. 24 straipsnio I dalies 3 punkto pirmą pastraipą turėjo būti mažiausiai nepertraukiamam dviejų mėnesių trukmės laikotarpiui, o tarnautojas turėjo būti apdraustas privalomuoju senatvės pensijų draudimu. Jei gimsta ar įvaikinami keli vaikai, veiklos pertraukimo trukmė, į kurią atsižvelgiama, taip pat yra du mėnesiai.

Veiklą galima pertraukti laikotarpiu nuo ketvirtos savaitės iki gimimo ar pirmosios įvaikinimo dienos iki šešioliktos savaitės po gimimo arba paskutinės įvaikinimo dienos.

Nukrypstant nuo ankstesnės pastraipos nuostatų, dėl vaikų, nurodytų L. 18 straipsnio II dalies trečioje, ketvirtoje, penktoje ir šeštoje pastraipose, kuriuos suinteresuotas asmuo augino minėto straipsnio III dalyje numatytomis sąlygomis, veikla turi būti pertraukiama arba iki jų šešioliktojo gimtadienio arba iki amžiaus, kai jie nustoja būti išlaikomi, kaip tai suprantama pagal Socialinės apsaugos kodekso L. 512-3 ir R. 512-2–R. 512-3 straipsnius.

II. – Apskaičiuojant veiklos pertraukimo trukmę turi būti atsižvelgta į laikotarpius, atitinkančius darbo sutarties vykdymo sustabdymą, arba į faktinį tarnybos pertraukimą, padarytą dėl:

a) motinystės atostogų <...>;

b) tėvystės atostogų <...>;

c) įvaikinimo atostogų <...>;

d) vaiko priežiūros atostogų <...>;

e) rūpinimosi vaiku atostogų <...>;

f) galimybės auginti jaunesnį nei aštuonerių metų vaiką <...>.

III. –
L. 24 straipsnio I dalies 3 punkto antroje pastraipoje nurodyti laikotarpiai yra laikotarpiai, per kuriuos suinteresuotasis asmuo nemokėjo pensijos įmokų ir nevykdė jokios profesinės veiklos.“

Nuostatos, susijusios su stažo prailginimu

9 Pagal 2003 m. gruodžio 26 d. Dekreto Nr. 2003-1306 dėl tarnautojų *Caisse nationales de retraites des agents des collectivités locales* narių senatvės pensijų sistemos (*Décret relatif au régime de retraite des fonctionnaires affiliés à la Caisse nationale de retraites des agents des collectivités locales*) (JORF, 2003 m. gruodžio 30 d., p. 22477) 15 straipsnį:

„I. – Valstybės civiliams tarnautojams numatytomis sąlygomis realus tarnybos laikas prailginamas taip:

<...>

2. Tarnybos laikas prailginamas keturiais ketvirčiais su sąlyga, kad tarnautojai pertraukė veiklą dėl visų savo santuokinių ir nesantuokinių vaikų, gimusių iki 2004 m. sausio 1 d., visų savo vaikų, kurie buvo įvaikinti iki 2004 m. sausio 1 d., ir, jeigu jie buvo auginti mažiausiai devynerius metus iki dvidešimt pirmojo gimtadienio, visų kitų savo vaikų, nurodytų 24 straipsnio II dalyje, kurių išlaikymo pradžia – iki 2004 m. sausio 1 d.

Šis veiklos pertraukimas turi trukti ne mažiau kaip nepertraukiamus du mėnesius ir tai turi būti padaryta dėl motinystės, įvaikinimo, vaiko priežiūros arba rūpinimosi vaiku atostogų, <...> arba dėl galimybės auginti jaunesnį nei aštuonerių metų vaiką <...>

2 punktas taikomas pensijoms, išmokamoms nuo 2003 m. gegužės 28 d.;

3. 2 punkte numatytas stažo prailginimas taikomas tarnautojoms moterims, kurios pagimdė savo studijų laikotarpiu iki 2004 m. sausio 1 d. ir prieš joms įsidarbinant valstybės tarnyboje, jei įsidarbinta buvo per dvejus metus, kai buvo gautas dalyvauti konkurse reikalingas diplomas, ir joms negali būti taikoma veiklos pertraukimo sąlyga;

<...>“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

10 M. Leone 1984–2005 m. dirbo sanitaru *Hospices civils de Lyon* (Liono ligoninių kompleksas); jis buvo valstybės tarnautojas sveikatos sektoriuje.

11 2005 m. balandžio 4 d. M. Leone paprašė leisti anksčiau išeiti į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką dėl to, kad jis yra trijų vaikų, gimusių atitinkamai 1990 m. spalio 9 d., 1993 m. rugpjūčio 31 d. ir 1996 m. lapkričio 27 d., tėvas.

12 2005 m. balandžio 18 d. sprendimu CNRACL atmetė šį prašymą, motyvuodama tuo, kad M. Leone nepertraukė profesinės veiklos dėl nė vieno iš savo trijų vaikų, kaip to reikalaujama pagal Pensijų kodekso L. 24 straipsnio I dalies 3 punktą. 2006 m. gegužės 18 d. *Tribunal administratif de Lyon* (Liono administracinis teismas) nutartimi kaip nepriimtiną atmetė M. Leone dėl šio sprendimo pareikštą skundą.

13 2008 m. gruodžio 31 d. skundu sutuoktiniai Leone pradėjo teismo procesą, jie siekė, kad būtų atlyginti nuostoliai, kurių, jų nuomone, M. Leone patyrė dėl Sąjungos teisei prieštaraujančios netiesioginės diskriminacijos. Ši diskriminacija kilo, pirma, dėl Pensijų kodekso L. 24 ir R. 37 straipsnių, kuriuose reglamentuojamas ankstesnis išėjimas į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką, ir, antra, dėl Dekreto Nr. 2003/1306 dėl pensijų stažo prailginimo 15 straipsnio 2 dalies.

14 Kai šis prašymas buvo atmestas 2012 m. liepos 17 d. *Tribunal administratif de Lyon* sprendimu, sutuoktiniai Leone *Cour administrative d'appel de Lyon* (Liono apeliaciniame administraciniame teisme) pateikė apeliacinį skundą dėl šio sprendimo.

15 Šiomis aplinkybėmis pažymėjęs, kad valstybės atsakomybė dėl įstatymų gali kilti, jeigu jais pažeidžiami Prancūzijos Respublikos tarptautiniai įsipareigojimai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus:

„1. Ar [Pensijų kodekso], iš dalies pakeisto [Įstatymu Nr. 2004-1485] ir [Dekretu Nr. 2005-449], L. 24 ir R. 37 straipsnių nuostatos gali būti traktuojamos kaip įtvirtinančios netiesioginę vyrų ir moterų diskriminaciją, kaip tai suprantama pagal [SESV] 157 straipsnį?

2. Ar [Dekreto Nr. 2003–1306] 15 straipsnio nuostatos gali būti traktuojamos kaip įtvirtinančios netiesioginę vyrų ir moterų diskriminaciją, kaip tai suprantama pagal [SESV] 157 straipsnį?

3. Jei būtų teigiamai atsakyta į vieną iš dviejų pirmųjų klausimų, ar tokia netiesioginė diskriminacija pateisinama [SESV] 157 straipsnio 4 dalies nuostatomis?“

Procesas Teisingumo Teisme

16 Po to, kai buvo paskelbta generalinio advokato išvada, sutuoktiniai Leone raštu (Teisingumo Teismo kanceliarija jį gavo 2014 m. kovo 25 d.) paprašė, kad byla būtų paskirta Teisingumo Teismo didžiajai kolegijai ir kad būtų nuspręsta atnaujinti žodinę proceso dalį.

17 Grįsdami savo prašymus, be to, kad nesutinka su minėta išvada, suinteresuotieji asmenys iš esmės nurodo, pirma, aplinkybę, kad 2014 m. sausio 20 d. buvo patvirtina pensijų reforma, kurioje, nepakeičiant pagrindinėje byloje nagrinėjamų lengvatų, vis dėlto numatyta, kad ateityje bus priimta vyriausybės ataskaita, kuria bus pertvarkytos lengvatos šeimai pagal pensijų sistemą. Tai nauja aplinkybė, kuri gali pateisinti žodinės proceso dalies atnaujinimą.

18 Antra, ieškovai pagrindinėje byloje tvirtina, kad 1986 m. liepos 24 d. Tarybos direktyva 86/378/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo įgyvendinimo profesinėse socialinės apsaugos sistemose (OL L 225, p. 40; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 327), iš dalies pakeista 1996 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva 96/97/EB (OL L 46, 1997, p. 20; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 3 t., p. 232), nebuvo nurodyta nei Prancūzijos vyriausybės rašytinėse pastabose, nei generalinio advokato išvadoje. Todėl jie gali remtis argumento, dėl kurio šalys nepateikė nuomonės, buvimu, galinčiu pateisinti žodinės proceso dalies atnaujinimą.

19 Šiuo aspektu dėl, pirma, prašymo paskirti bylą Teisingumo Teismo didžiajai kolegijai, pirmiausia reikia pažymėti, kad jokioje Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto ar jo Procedūros reglamento nuostatoje nenumatyta galimybė nagrinėti tokios rūšies prašymo vykstant prejudicinio sprendimo priėmimo procesui.

20 Pagal šio Procedūros reglamento 60 straipsnio 3 dalį konkrečios sudėties teismas, kuriam byla buvo perduota, bet kurioje bylos nagrinėjimo stadijoje gali prašyti Teismo perduoti tą bylą didesnio teisėjų skaičiaus sudėties teismui, tačiau tai yra priemonė, dėl kurios bylą sprendžianti kolegija iš esmės sprendžia savo iniciatyva ir nuožiūra (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Ispanija / Taryba*, C-310/04, EU:C:2006:521, 22 punktą).

21 Šiuo atveju Teisingumo Teismo ketvirtoji kolegija mano, kad nėra reikalo prašyti Teisingumo Teismo perduoti šią bylą didžiajai kolegijai.

22 Antra, reikia priminti, kad pagal minėto procedūros reglamento 83 straipsnį Teisingumo Teismas, išklausęs generalinį advokatą, gali bet kada nutarti atnaujinti žodinę proceso dalį – pirmiausia, jeigu mano, kad jam nepateikta pakankamai informacijos, arba jeigu baigus žodinę proceso dalį šalis pateikė naują faktą, kuris gali būti lemiamas šiam teismui priimant sprendimą, arba jeigu nagrinėjant bylą reikia remtis argumentu, dėl kurio šalys ar Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodyti suinteresuotieji asmenys nepateikė nuomonės.

23 Šiuo atveju Teisingumo Teismas pažymi, kad, pirma, po to, kai šalys gavo galimybę susipažinti su pateiktomis pastabomis, nė viena iš jų ir nė vienas suinteresuotasis asmuo neprašė surengti teismo posėdžio, nors tokia galimybė numatyta Teisingumo Teismo procedūros reglamento 76 straipsnyje.

24 Antra, Teisingumo Teismas, išklausęs generalinį advokatą, mano, kad turi visą reikiamą informaciją sprendimui priimti.

25 Konkrečiai kalbant apie sutuoktinių Leone ginčijamą naują faktinę aplinkybę, nepanašu, kad jų nurodytas įstatymas, įsigaliojęs po ginčijamų faktinių aplinkybių, galėtų daryti lemiamą įtaką sprendimui, kurį Teisingumo Teismo prašoma priimti.

26 Be to, aplinkybė, kad Prancūzijos vyriausybė nesirėmė Direktyva 86/378 savo rašytinėse pastabose ar per posėdį, kurį surengti ji galėjo prašyti, ir tai, kad generalinis advokatas išsamiau nenagrinėjo šios direktyvos savo išvadoje, nors sutuoktiniai Leone į ją darė nuorodą savo pastabose, jokiu būdu negali pateisinti žodinės proceso dalies atnaujinimo motyvuojant tuo, kad dėl tokios aplinkybės šalys nepateikė nuomonės.

27 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Teisingumo Teismas mano, kad nereikia atnaujinti žodinės proceso dalies.

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl priimtinumo

28 Pateikdama pagrindinį reikalavimą Prancūzijos vyriausybė prašo pripažinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą nepriimtinu motyvuodama tuo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepaaiškino nei ryšio tarp pagrindinėje byloje nagrinėjamų nacionalinės teisės nuostatų ir SESV 157 straipsnio, nei priežasčių, dėl kurių galima suabejoti šių nacionalinių nuostatų atitiktimi šiam straipsniui.

29 Šios vyriausybės teigimu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turėjo paaiškinti, kokios yra pasekmės, susijusios su minėtomis nacionalinės teisės nuostatomis, kurios, jo manymu, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo savo praktikoje nurodytus kriterijus, leistų konstatuoti netiesioginės diskriminacijos buvimą. Šis teismas taip pat turėjo nurodyti priežastis, dėl kurių nepritaria *Conseil d'État* (Prancūzija) pozicijai, kuri savo praktikoje jau padarė išvadą, kad tokios netiesioginės diskriminacijos nėra, konstatavusi, kad šiuo klausimu nėra būtina pateikti Teisingumo Teismui prašymo priimti prejudicinį sprendimą.

30 Šiuo aspektu reikia priminti, pirma, kad, remiantis nusistovėjusia teismų praktika, pagal SESV 267 straipsnyje nustatytą procedūrą tik nagrinėjantis bylą nacionalinis teismas, atsakingas už sprendimo priėmimą, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes, turi įvertinti reikalingumą pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kad galėtų priimti savo sprendimą ir nustatyti Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą. Todėl, kadangi pateikti klausimai susiję su Sąjungos teisės išaiškinimu, Teisingumo Teismas iš principo privalo priimti sprendimą (žr., be kita ko, Sprendimo *Carmen Media Group*, C-46/08, EU:C:2010:505, 75 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką).

31 Atsisakyti priimti sprendimą dėl nacionalinio teismo pateikto prejudicinio klausimo galima tik tuomet, kai yra aišku, kad prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas visiškai nesusijęs su pagrindinės bylos aplinkybėmis arba dalyku, kai problema hipotetinė arba kai Teisingumo Teismui nežinomos faktinės aplinkybės ar teisiniai pagrindai, kad jis galėtų naudingai atsakyti į jam pateiktus klausimus (žr., be kita ko, Sprendimo *Carmen Media Grou*p, EU:C:2010:505, 76 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką).

32 Šiuo atveju nacionalinės teisės nuostatos ir faktinės aplinkybės, kurios nurodytos sprendime pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, yra pakankamos tam, kad Teisingumo Teismas galėtų naudingai atsakyti į jam pateiktus klausimus ir pastarieji turi aiškų ryšį su pagrindinės bylos dalyku. Dėl priežasčių, dėl kurių prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kilo abejonių dėl Sąjungos teisės nuostatų, kuriomis jis remiasi savo klausimuose, aiškinimo ir dėl ryšio, kuris, jo nuomone, egzistuoja tarp šių nuostatų ir pagrindinėje byloje nagrinėjamų nacionalinės teisės nuostatų, reikia pažymėti, kad jos gali būti nustatytos iš sprendimo pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir, konkrečiai kalbant, iš šiame sprendime esančių šalių teiginių ir argumentų santraukos.

33 Antra, reikia priminti, kad pagal nusistovėjusią teismo praktiką SESV 267 straipsniu nacionaliniams teismams suteikiama platesnė teisė pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kai jie mano, jog nagrinėjamoje byloje, kurioje jie turi priimti sprendimą, kyla klausimų dėl Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo ar galiojimo. Todėl, be kita ko, teismas, kurio sprendimas nėra galutinis, turi turėti galimybę pateikti Teisingumo Teismui jam rūpimus klausimus, jei mano, jog dėl aukštesnio teismo atliktų teisinių vertinimų turi priimti Sąjungos teisės neatitinkantį sprendimą (žr., be kita ko, Sprendimo *Elchinov*, C-173/09, EU:C:2010:581, 26 ir 27 punktus bei juose nurodytą teismų praktiką).

34 Iš viso to, kas išdėstyta, išplaukia, kad Prancūzijos vyriausybės suformuluotus prieštaravimus reikia atmesti ir kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą turi būti laikomas priimtinu.

Dėl esmės

Pirminės pastabos

35 Reikia priminti, pirma, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas prašymas dėl žalos atlyginimo yra grindžiamas aplinkybe, kad taikant tuo metu galiojusias nacionalinės teisės nuostatas ieškovas pagrindinėje byloje negalėjo pasinaudoti ankstesniu išėjimu į pensiją nuo 2005 m. balandžio mėn., su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką po to, kai 2005 m. balandžio 18 d. CNRACL sprendimu buvo atmestas jo prašymas suteikti šią lengvatą. Šiomis aplinkybėmis ir atsižvelgiant į tai, kad Lisabonos sutartis įsigaliojo tik 2009 m. gruodžio 1 d., atsakant į neaiškumus, kurių kyla

pateiktuose klausimuose, reikia atsižvelgti, kaip, be kita ko, tvirtina ir Komisija, ir sutuoktiniai Leone, labiau į EB 141 straipsnį, o ne į SESV 157 straipsnį, į kurį formaliai daro nuorodą savo klausimuose prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

36 Antra, reikia pažymėti, kad nacionalinės teisės nuostatos, susijusios su pagrindinėje byloje nagrinėjamu pensijos stažo prailginimu, kurios nagrinėjamos antrajame klausime, buvo priimtos po Sprendimo *Griesmar* (C-366/99, EU:C:2001:648), iš kurio išplaukia, kad anksčiau galiojusiais nacionalinės teisės aktais buvo pažeistas EB 141 straipsnyje numatytas darbo užmokesčio lygybės principas.

37 Šiame sprendime Teisingumo Teismas iš esmės nusprendė, kad, kalbant apie šiuose ankstesniuose teisės aktuose numatytą pensijos stažo prailginimą, kurį lemia vien kriterijus, susijęs su vaikų ugdymu, tarnautojų moterų ir tarnautojų vyrų situacija atsižvelgiant į šį kriterijų buvo panaši, todėl numatant galimybę į minėtą prailginimą tik tarnautojoms moterims ir jos netaikant tarnautojams vyrams, kurie taip pat įrodė, kad užsiėmė savo vaikų ugdymu, šiais teisės aktais buvo įtvirtinta tiesioginė diskriminacija dėl lyties, kuri draudžiama EB 141 straipsniu (žr. Sprendimą *Griesmar*, EU:C:2001:648, konkrečiai kalbant, 53–58 ir 67 punktus).

Dėl antrojo klausimo

38 Savo antruoju klausimu, kurį reikia nagrinėti pirmiausia, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar EB 141 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pensijos stažo prailginimo sistema, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, lemia šiam straipsniui prieštaraujančią netiesioginę diskriminaciją dėl darbo užmokesčio tarp darbuotojų moterų ir darbuotojų vyrų.

39 Pirmiausia reikia priminti, kad Teisingumo Teismas yra nusprendęs, jog pensijos, mokamos pagal sistemą, kuri turi tokių požymių, kaip pagrindinėje byloje nagrinėjamoji Prancūzijos tarnautojų senatvės pensijų sistema, siejamos su darbo užmokesčio sąvoka, kaip tai suprantama pagal EB 141 straipsnį (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Griesmar*, EU:C:2001:648, 26–38 punktus ir Sprendimo *Mouflin*, C-206/00, EU:C:2001:695, 22 ir 23 punktus).

40 Pagal nusistovėjusią teismų praktiką EB 141 straipsnyje reglamentuojamas vienodo darbo užmokesčio principas draudžia ne tik nuostatų, įtvirtinančių tiesioginę diskriminaciją dėl lyties, taikymą, bet ir tokias teisės normas, kuriose įtvirtintas nevienodas požiūris į darbuotojus vyrus ir moteris taikant lytimi nepagrįstus kriterijus, jeigu šio nevienodo požiūrio negalima paaiškinti objektyviai pateisinamais kriterijais, neturinčiais nieko bendra su diskriminacija dėl lyties (žr., be kita ko, Sprendimo *Seymour-Smith ir Perez*, C-167/97, EU:C:1999:60, 52 punktą ir Sprendimo *Voß*, C-300/06, EU:C:2007:757, 25 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką).

41 Tiksliau kalbant, iš Teisingumo Teismo praktikos išplaukia, kad netiesioginė diskriminacija dėl lyties atsiranda tuomet, kai nacionalinė priemonė, nors ir suformuluota neutraliai, iš tikrųjų turi didesnį nepalankų poveikį vienos nei kitos lyties darbuotojams (žr., be kita ko, Sprendimo *Z*, C-363/12, EU:C:2014:159, 53 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką). Tokia priemonė suderinama su vienodo požiūrio principu tik jei dėl jos atsirandantis nevienodas dviejų kategorijų darbuotojų vertinimas pateisinamas objektyviais kriterijais, neturinčiais nieko bendra su diskriminacija dėl lyties (žr., be kita ko, Sprendimo *Rinner-Kühn*, 171/88, EU:C:1989:328, 12 punktą; Sprendimo *Voß*, EU:C:2007:757, 38 punktą ir Sprendimo *Brachner*, C-123/10, EU:C:2011:675, 70 punktą).

42 Šiuo atveju reikia pažymėti, kad, remiantis Dekreto Nr. 2003-1306 15 straipsniu, stažas prailginamas keturiais ketvirčiais siekiant apskaičiuoti pensijos dydį kiekvienam tarnautojui už kiekvieną jo vaiką, gimusį ar įvaikintą iki 2004 m. sausio 1 d., arba išlaikomą iki šios datos ir augintą devynerius metus, tam, kad minėtas tarnautojas galėtų pateisinti veiklos pertraukimą, turintį trukti ne mažiau kaip du nepertraukiamus mėnesius, ir tai turi būti padaryta dėl motinystės, įvaikinimo, vaiko priežiūros arba

vaiko ugdymo atostogų arba dėl galimybės auginti jaunesnį nei aštuonerių metų vaiką. Pagal minėtą nuostatą šis prailginimas taikomas ir moterims tarnautojoms, kurios pagimdė savo studijų laikotarpiu iki 2004 m. sausio 1 d. prieš joms įsidarbinant valstybės tarnyboje, jei įsidarbinta buvo per dvejus metus, kai buvo gautas dalyvauti konkurse reikalingas diplomas.

43 Reikia konstatuoti, kad tokia, nuostata, kurioje įtvirtinta, kad stažo prailginimas, kaip antai nagrinėjamas pagrindinėje byloje, suteikiamas abiejų lyčių tarnautojams su sąlyga, kad jie dėl vaiko pertraukia savo karjerą ne mažiau kaip du nepertraukiamus mėnesius, yra neutralus dėl suinteresuotojo asmens lyties, nes, be kita ko, nepanašu, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamuose teisės aktuose numatytos karjeros pertraukimo galimybės teisėtai numatytos tik vienos iš dviejų lyčių tarnautojams.

44 Šiuo aspektu akivaizdu, kad tiek tarnautojai vyrai, tiek tarnautojos moterys gali pasinaudoti tokiomis karjeros pertraukimo galimybėmis dėl motinystės, įvaikinimo, vaiko priežiūros arba ugdymo atostogų arba dėl galimybės auginti jaunesnį nei aštuonerių metų vaiką.

45 Tačiau, nepaisant šio neutralumo, reikia konstatuoti, kad Dekreto Nr. 2003-1306 15 straipsnyje numatytas kriterijus lemia tai, kad nagrinėjama lengvata gali pasinaudoti gerokai daugiau moterų nei vyrų.

46 Iš tiesų tai, kad pagrindinėje byloje nagrinėjama pensijos stažo prailginimo sistema apima tarp numatytų veiklos pertraukimo formų, suteikiančių teisę į prailginimą, motinystės atostogas, reiškia, atsižvelgiant į minimalią šių atostogų trukmę ir privalomą pobūdį pagal Prancūzijos teisę, kad tarnautojos moterys, kurios yra biologinės savo vaikų motinos, iš principo gali pasinaudoti lengvata, susijusia su šiuo prailginimu.

47 Tačiau, kalbant apie tarnautojus vyrus, pažymėtina, kad įvairūs kriterijai lemia tai, kad labai sumažinamas skaičius tų vyrų, kurie gali faktiškai pasinaudoti minėta lengvata.

48 Šiuo aspektu reikia pažymėti, pirma, kad, skirtingai nei motinystės atostogos, atostogų ar galimybių, dėl kurių tarnautojui atsiranda teisė į minėtą pensijos prailginimą, situacijos yra neprivalomojo pobūdžio.

49 Antra, be kita ko, iš Prancūzijos vyriausybės rašytinių pastabų išplaukia, kad, esant teisės aktų reglamentuojamoms situacijoms, kaip antai tėvystės ar vaiko priežiūros atostogoms, nemokamas darbo užmokestis ir neįgyjamos teisės į pensiją. Be to, vaiko priežiūros atostogos ir atostogos, skirtos rūpintis vaiku, atitinkamai lemia visišką ar dalinį teisės būti paaukštintam praradimą.

50 Be to, aplinkybė, kad prailginimo sistema, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, gali pasinaudoti daugiausiai tarnautojos moterys, buvo aiškiai konstatuota 2004 m. gruodžio 29 d. *Conseil d'État* sprendime *D'Amato ir kt.* (Nr. 265097), kurį grįsdama savo pastabas nurodė Prancūzijos vyriausybė. Panašų teiginį nurodė ir *Haute Autorité de lutte contre les discriminations et pour l'égalité* savo 2005 m. rugsėjo 26 d. Nutarime Nr. 2005-32, kuriuo rašytinėse pastabose rėmėsi sutuoktiniai Leone.

51 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, profesinės veiklos pertraukimo dviem mėnesiams sąlyga, kurios iš principo reikia norint, kad būtų prailgintas stažas, nors ir yra neutrali nagrinėjamų tarnautojų lyties atžvilgiu, šiuo atveju gali būti įvykdyta kur kas mažesnio skaičiaus tarnautojų vyrų nei tarnautojų moterų, todėl sudaromos mažiau palankios sąlygos gerokai didesniam skaičiui vienos nei kitos lyties darbuotojams.

52 Šiomis sąlygomis reikia patikrinti, ar toks nevienodas darbuotojų moterų ir darbuotojų vyrų vertinimas prireikus gali būti pateisintas objektyviais kriterijais, nesusijusiais su bet kokia diskriminacija dėl lyties.

53 Šiuo aspektu iš Teisingumo Teismo praktikos išplaukia, kad būtent taip yra tada, kai pasirinkta priemone siekiama teisėto valstybės narės, kurios teisės aktai nagrinėjami, socialinės politikos tikslo ir ši priemonė yra tinkama ir būtina šiam tikslui įgyvendinti (žr., be kita ko, sprendimų *Seymour-Smith ir Perez*, EU:C:1999:60, 69 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką ir *Brachner*, EU:C:2011:675, 70 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką).

54 Be to, tokias priemones galima laikyti tinkamomis nustatytam tikslui įgyvendinti, jeigu jomis iš tikrųjų nuosekliai ir sistemiškai siekiama šio tikslo (Sprendimo *Hartlauer*, C-169/07, EU:C:2009:141, 55 punktas; Sprendimo *Georgiev*, C-250/09 ir C-268/09, EU:C:2010:699, 56 punktas; Sprendimo *Fuchs ir Köhler*, C-159/10 ir C-160/10, EU:C:2011:508, 85 punktas ir Sprendimo *Brachner*, EU:C:2011:675, 71 punktas).

55 Valstybė narė, kaip tariamai diskriminacinės normos autorė, turi įrodyti, kad tokia norma atitinka teisėtą jos socialinės politikos tikslą, kad šis tikslas neturi nieko bendra su diskriminacija dėl lyties ir kad ji galėjo pagrįstai manyti, jog pasirinktos priemonės buvo tinkamos tokiam tikslui pasiekti (Sprendimo *Brachner*, EU:C:2011:675, 74 punktas ir jame nurodyta teismų praktika).

56 Be to, iš Teisingumo Teismo praktikos taip pat matyti, kad nors būtent nacionalinis teismas, vienintelis atsakingas už faktinių aplinkybių vertinimą ir nacionalinės teisės nuostatų išaiškinimą, turi priimti galutinį sprendimą, ar atitinkama teisės nuostata pateisinama dėl tokio objektyvaus veiksnio ir kiek, Teisingumo Teismas, turįs naudingai atsakyti į nacionalinio teismo prejudicinius klausimus, siekdamas padėti jam priimti sprendimą, yra kompetentingas pateikti gaires, grindžiamas pagrindinės bylos medžiaga ir rašytinėmis bei žodinėmis pastabomis, kurios jam buvo pateiktos (žr., be kita ko, Sprendimo *Brachner*, EU:C:2011:675, 72 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką).

57 Kalbant apie tikslų, kurių siekiama pagrindinėje byloje nagrinėjama stažo prailginimo sistema, nustatymą, pažymėtina, kad Prancūzijos vyriausybė, kuri, kaip buvo priminta šio sprendimo 55 punkte, privalo prireikus įrodyti, kad minėta sistema atitinka teisėtą tikslą ir kad ji nesusijusi su diskriminacija dėl lyties, savo pastabose nurodė, kad nagrinėjamo stažo prailginimo tikslas yra kompensuoti nepatogumus, kuriuos lemia profesinės veiklos pertraukimas dėl vaikų gimimo, atvykimo gyventi kartu ar ugdymo.

58 Šiuo aspektu siekis kompensuoti nepatogumus, patirtus per profesinę karjerą darbuotojams vyrams ir darbuotojoms moterims, kurie pertraukė ją tam tikrą laikotarpį norėdami skirti laiko savo vaikams, žinoma, yra teisėtas socialinės politikos tikslas.

59 Tačiau vien bendro pobūdžio tvirtinimo nepakanka įrodyti, kad nacionalinės nuostatos, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, tikslas yra nesusijęs su diskriminacija dėl lyties ir kad leistų pagrįstai manyti, kad pasirinktos priemonės yra tinkamos įgyvendinti šį tikslą (šiuo klausimu, be kita ko, žr. Sprendimo *Seymour-Smith ir Perez*, EU:C:1999:60, 76 punktą ir Sprendimo *Nikoloudi*, C-196/02, EU:C:2005:141, 52 punktą).

60 Šiuo atveju reikia skirti didesnį dėmesį efektyviam įvairių reikalavimų, apie kuriuos priminta šio sprendimo 52–55 punktuose, laikymuisi, nes, kaip buvo pažymėta šio sprendimo 36 ir 37 punktuose, pagrindinėje byloje nagrinėjama stažo prailginimo sistema buvo įtvirtinta siekiant nacionalinę teisę suderinti su vyrų ir moterų darbo užmokesčio vienodumo principu po to, kai Teisingumo Teismas konstatavo ankstesnės nacionalinės normos neatitikimą šiam principui.

61 Šiuo aspektu Komisija ir sutuoktiniai Leone, be kita ko, tvirtino, kad Prancūzijos Respublika pakeitė šią ankstesnę nuostatą nauja – aiškiai numačiusia neutralias priemones asmenims, kuriems jos taikomos, ir iš tikrųjų išsaugojusia ankstesnės nuostatos tikslus bei užtikrinusia *status quo* ir konkretaus jos poveikio ilgaamžiškumą.

62 Sutuoktinių Leone teigimu, nauja taikytina nuostata iš tiesų išsaugo tą patį tikslą kaip ir ankstesnė, t. y. iš esmės kompensuoti su profesija susijusius nepatogumus, kuriuos lemia tarnautojo skirtas laikas vaikų priežiūrai per jo karjerą. Todėl Prancūzijos Respublika rėmėsi dirbtiniu kriterijumi, susijusiu su karjeros pertraukimu, turėdama vienintelį tikslą išvengti finansinių pasekmių, galinčių kilti dėl tinkamo Sąjungos teisės taikymo, ir ši valstybė narė neįrodė, kad tokiais pakeitimais siekiama teisėto tikslo, nesusijusio su diskriminacija dėl lyties.

63 Prancūzijos vyriausybė tvirtina, kad karjeros pertraukimas siekiant pasirūpinti vaikais turi tiesioginę įtaką tarnautojo pensijos dydžiui dėl to, kad, ją apskaičiuojant, į pertraukimo laikotarpius neatsižvelgiama dėl karjeros vystymosi sulėtėjimo dėl šių laikotarpių ir kad pagrindinėje byloje nagrinėjamu stažo prailginimu siekiama finansiškai kompensuoti tokį poveikį išmokant šią pensiją.

64 Remiantis šio sprendimo 56 punkte priminta teismų praktika, Teisingumo Teismas, atsižvelgdamas į turimą bylos medžiagą ir į jam pateiktas pastabas, turi pateikti toliau nurodytas gaires, kurios leistų nacionaliniam teismui priimti sprendimą.

65 Pirma, kaip matyti iš Prancūzijos vyriausybės pastabų, motinystės ir įvaikinimo atostogos suteikiamos išsaugant teises į pensiją ir į paaukštinimą, o tėvystės ir vaiko priežiūros atostogos atitinkamai lemia visišką ar dalinį teisės į paaukštinimą išsaugojimą. Esant šioms sąlygoms, galima kelti klausimą dėl to, ar pagrindinėje byloje nagrinėjamu stažo prailginimo suteikimu iš tikrųjų siekiama kompensuoti atsižvelgimo į šiuos pertraukimo laikotarpius nebuvimą apskaičiuojant pensiją ar vertinant nepatogumus, susijusius su tarnautojo karjeros vystymosi sulėtėjimu, kaip tvirtina ši vyriausybė, ir kokiu atveju.

66 Tai *a priori* taikytina ir aplinkybei, kad šis stažo prailginimas vienodai taikomas visiems metams, neatsižvelgiant į faktinę karjeros pertraukimo trukmę.

67 Be to, atsižvelgiant į tai reikia pažymėti, kad minėto stažo prailginimo apimtis išliko nepakitusi, palyginti su nustatytuoju pagal ankstesnę prailginimo sistemą, kuri, kaip nustatyta Sprendime *Griesmar* (EU:C:2001:648), prieštarauja EB 141 straipsniui. Tačiau, kaip buvo pažymėta tame sprendime, pagal šią sistemą tuo metu galiojusiu stažo prailginimu buvo siekiama kitokio tikslo, t. y. kompensuoti nepatogumus, susijusius su karjera, patirtus moterų dėl to, kad jos vystantis karjerai turėjo skirti laiko vaikams ugdyti.

68 Šiuo aspektu galima pažymėti, kad nors pensijos stažo prailginimas vienais metais už auginamą vaiką taikomas neabejotinai atsižvelgiant į pastarąjį tikslą dėl to, kad ši lengvata buvo išsaugota nepakeista pagal pagrindinėje byloje nagrinėjamą sistemą, neišvengiamai kyla klausimas dėl jos tinkamumo siekiant šio sprendimo 57 punkte nurodyto tikslo.

69 Antra, kalbant apie reikalavimą, primintą šio sprendimo 54 punkte, susijusį su siekiamo tikslo nuosekliu ir sisteminiu įgyvendinimu, reikia pažymėti toliau nurodytas aplinkybes.

70 Viena vertus, kaip išplaukia iš Dekreto Nr. 2003-1306 15 straipsnio 3 dalies, pagrindinėje byloje nagrinėjamas stažo prailginimas taip pat skiriamas moterims tarnautojoms, kurios pagimdė studijų laikotarpiu iki 2004 m. sausio 1 d. ir prieš joms įsidarbinant valstybės tarnyboje, jei įsidarbinta buvo per dvejus metus, kai buvo gautas dalyvauti konkurse reikalingas diplomas, ir joms negali būti taikoma veiklos pertraukimo sąlyga.

71 Kadangi tokia numatyta išimtis reiškia stažo prailginimo suteikimą tarnautojui, nepertraukusiam savo karjeros, todėl nepatyrusiam nepatogumų, kuriuos šiuo prailginimu siekiama kompensuoti, tokia nuostata *a priori*, panašu, gali kelti pavojų minėtam suderinamumo ir sistemiškumo reikalavimui.

72 Kita vertus, pagal pagrindinėje byloje nagrinėjamą stažo prailginimo sistemą, esant tam tikriems vaikams, kaip antai sutuoktinio vaikams ar tiems, kurių atžvilgiu pensijos gavėjui ar jo sutuoktiniui buvo suteikta tėvų valdžia, jei vaiko globa siejama su faktine ir nuolatine priežiūra, ar vaikams, kuriuos į savo šeimą priėmė pensijos gavėjas ar jo sutuoktinis, nagrinėjamas stažas prailginamas atsižvelgiant ne tik į dviejų mėnesių profesinės veiklos pertraukimą, bet ir į tai, kad šie vaikai buvo auginami ne mažiau kaip devynerius metus.

73 *A priori* nepanašu, kad tokia papildoma sąlyga atitinka šiuo atveju Prancūzijos vyriausybės ginčijamą tikslą.

74 Galiausiai reikia atsižvelgti į tai, kad šiuo atveju ir, kaip buvo priminta prieš tai, pagrindinėje byloje nagrinėjamos sistemos nustatymą lėmė būtinybė pašalinti anksčiau galiojusios stažo prailginimo sistemos, nagrinėtos Sprendime *Griesmar* (EU:C:2001:648), neatitikimą darbo užmokesčio vienodumo principui.

75 Skirtos taikyti pensijų mokėjimams nuo 2003 m. gegužės 28 d., pagrindinėje byloje nagrinėjamos stažo prailginimo sistemos tikslas, atsižvelgiant į 2004 m. sausio 1 d. gimusius, įvaikintus ar priimtus į šeimą vaikus, yra reglamentuoti stažo prailginimą, kuris buvo nustatytas pagal ankstesnę sistemą.

76 Tačiau reikia priminti, kad šiame sprendime Teisingumo Teismas nusprendė, jog minėta ankstesnė sistema pažeidžia vienodo požiūrio principą tiek, kiek ja prailginimas netaikomas tarnautojams vyrams, kurie galėjo įrodyti, kad ugdė savo vaikus (Sprendimo *Griesmar*, EU:C:2001:648, 67 punktas).

77 Šiuo aspektu reikia pažymėti, kad nors pagal pagrindinėje byloje nagrinėjamą sistemą stažo prailginimo suteikimo tvarka skirta tik pensijoms, kurios iš esmės išmokamos po šios sistemos įsigaliojimo, taikyti, vis dėlto dėl jos tam tikri tarnautojai vyrai gali ateityje netekti teisės, kylančios iš tiesioginį poveikį turinčio EB 141 straipsnio. Reikia priminti, kad Sąjungos teisė nedraudžia valstybei narei taip daryti su sąlyga, be kita ko, kad jos priimamomis priemonėmis šiuo aspektu laikomasi vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Roks ir kt.*, C-343/92, EU:C:1994:71, 29 ir 30 punktus).

78 Tačiau, kaip matyti iš šio sprendimo 65–73 punktų, taip nėra pagrindinėje byloje nagrinėjamos stažo prailginimo sistemos atveju, tačiau tai galutinai įvertinti turi nacionaliniai teismai.

79 Atsižvelgiant į visas prieš tai išdėstytas aplinkybes, į antrąjį klausimą reikia atsakyti, kad EB 141 straipsnis aiškintinas taip, kad pensijos stažo prailginimo sistema, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, lemia šiam straipsniui prieštaraujančią netiesioginę darbuotojų moterų ir darbuotojų vyrų diskriminaciją dėl darbo užmokesčio, nebent ji būtų pateisinama objektyviais kriterijais, neturinčiais nieko bendra su diskriminacija dėl lyties, kaip antai teisėtu socialinės politikos tikslu, ir būtų tinkama ir būtina įgyvendinti nurodytą tikslą, o tai reikalauja, kad ji iš tiesų atitiktų pastarojo įgyvendinimą ir būtų įgyvendinama nuosekliai ir sistemiškai.

Dėl pirmojo klausimo

80 Savo pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės teiraujasi, ar EB 141 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad nuostatos, susijusios su ankstesniu išėjimu į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, lemia šiam straipsniui prieštaraujančią netiesioginę darbuotojų moterų ir darbuotojų vyrų diskriminaciją dėl darbo užmokesčio.

81 Visų pirma reikia pažymėti, kad Pensijų kodekso L. 24 ir R. 37 straipsniai, reglamentuojantys ankstesnį išėjimą į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką, buvo, kaip ir tie, kurie apibūdina pagrindinėje byloje nagrinėjamą prailginimo sistemą, priimti siekiant atsižvelgti į išvadas, pateiktas Sprendime *Griesmar* (EU:C:2001:648).

82 Pagal šiuos straipsnius tarnautojo, kuris yra trijų vaikų tėvas arba vieno vyresnio nei vieni metai vaiko, kurio invalidumas yra 80 % ar didesnis, tėvas, teisė pasinaudoti tokiu ankstesniu išėjimu į pensiją siejama su sąlyga, kad suinteresuotasis asmuo gali pateisinti veiklos pertraukimą, kuris turi trukti ne mažiau kaip du nepertraukiamus mėnesius, ir tai turi būti padaryta dėl motinystės, įvaikinimo, vaiko priežiūros arba vaiko ugdymo atostogų arba dėl galimybės auginti jaunesnį nei aštuonerių metų vaiką. Kelių vaikų gimimo ar įvaikinimo atveju veiklos pertraukimo trukmė, į kurią atsižvelgiama dėl visų vaikų, taip pat yra du mėnesiai.

83 Kalbant apie biologinius ar įvaikintus vaikus, pažymėtina, kad minėtas pertraukimas galimas laikotarpiu nuo ketvirtos savaitės iki gimimo ar pirmosios įvaikinimo dienos iki šešioliktos savaitės po gimimo arba paskutinės įvaikinimo dienos.

84 Kalbant apie išlaikomus vaikus, minėtose nuostatose numatyta, kad juos atitinkamas tarnautojas turi auginti ne mažiau kaip devynerius metus ir kad veikla turi būti pertraukiama arba iki jų šešioliktojo gimtadienio, arba iki amžiaus, kai jie nustoja būti išlaikomi.

85 Iš šių nuostatų taip pat išplaukia, kad veiklos pertraukimui prilyginami laikotarpiai, per kuriuos suinteresuotasis asmuo nemokėjo pensijos įmokų ir nevykdė jokios profesinės veiklos.

86 Dėl priežasčių, *mutatis mutandis* identiškų nurodytoms šio sprendimo 43–49 punktuose, reikia visų pirma konstatuoti, kad nors tokios nuostatos yra neutralios dėl nagrinėjamų tarnautojų lyties, tvarka, kuri pagal jas taikoma siekiant įgyti pagrindinėje byloje nagrinėjamą lengvatą, šiuo atveju lemia tai, kad ja gali pasinaudoti kur kas daugiau moterų nei vyrų.

87 Šiomis sąlygomis, remiantis šio sprendimo 52–55 punktuose primintais teismų praktikos principais, reikia patikrinti, ar toks nevienodas darbuotojų moterų ir darbuotojų vyrų vertinimas prireikus gali būti pateisintas objektyviais kriterijais, neturinčiais nieko bendra su diskriminacija dėl lyties.

88 Šiuo aspektu Prancūzijos vyriausybė savo pastabose patvirtino, kad nagrinėjamomis nacionalinės teisės nuostatomis siekiama identiškų tikslų kaip ir pagrindinėje byloje nagrinėjamu prailginimu, t. y. kompensuoti karjeros nepatogumus, kuriuos lemia profesinės veiklos pertraukimas dėl vaikų gimimo, atvykimo gyventi į šeimą ar ugdymo.

89 Kaip buvo priminta šio sprendimo 56 punkte, nacionalinis teismas, atsižvelgęs į visas reikšmingas aplinkybes, galiausiai turi patikrinti, ar, atsižvelgiant į nustatytą tvarką, pagrindinėje byloje nagrinėjamas ankstesnis išėjimas į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką, kaip priemonė, skirta įgyvendinti šį tikslą, prisideda prie jo įgyvendinimo ir ar ji iš tiesų atitinka siekį jį įgyvendinti ir yra įgyvendinama nuosekliai ir sistemiškai. Tačiau Teisingumo Teismas yra kompetentingas pateikti minėtam teismui gaires, kurios leistų jam priimti sprendimą.

90 Konkrečiai kalbant apie tikrą siekį įgyvendinti šiuo atveju nurodytą tikslą ir apie nuoseklumo ir sistemiškumo reikalavimą, visų pirma reikia pažymėti, jog *a priori* nepanašu, kad tai, jog tarnautojams iš anksto leidžiama išeiti į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką, galėtų kompensuoti su karjera susijusius nepatogumus dėl profesinės veiklos pertraukimo tris kartus po du mėnesius dėl vaiko gimimo, atvykimo gyventi į šeimą ar ugdymo arba dėl vieno karjeros pertraukimo dviem mėnesiams dėl vaiko gimimo ar atvykimo gyventi į šeimą, kurio invalidumas yra 80 % ar didesnis. Prancūzijos vyriausybė neįrodė, kaip ši aplinkybė gali kompensuoti šiuos karjeros nepatogumus.

91 Toliau reikia pažymėti, kad įvairūs pagrindinėje byloje nagrinėjamą lengvatą apibūdinantys kriterijai *a priori* negali nuosekliai būti pateisinti atsižvelgiant į tikslą kompensuoti minėtus nepatogumus.

92 Pirmiausia tokia išvada darytina, kaip buvo nurodyta šio sprendimo 72 ir 73 punktuose, dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamo stažo prailginimo, ir remiantis aplinkybe, pagal kurią, esant tam tikriems vaikams, siekiant anksčiau išeiti į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką reikia ne tik pertraukti profesinę veiklą dviem mėnesiams; yra taikoma ir papildoma sąlyga, kad šiuos vaikus atitinkamas tarnautojas būtų auginęs mažiausiai devynerius metus.

93 Antra, taip yra ir tuo atveju, kai pagrindinėje byloje nagrinėjama lengvata suteikiama tarnautojams neatsižvelgiant į tai, ar jie pertraukė savo karjerą trims dviejų mėnesių laikotarpiams dėl trijų skirtingų vaikų arba vieninteliam dviejų mėnesių laikotarpiui už vaiką, kurio invalidumas yra 80 % ar didesnis. Iš tiesų *a priori* nepanašu, kad su karjera susiję nepatogumai dėl karjeros pertraukimo dviem mėnesiams, kuriuos tariamai siekiama kompensuoti minėta lengvata, skiriasi, atsižvelgiant į tai, ar gimęs arba įvaikintas vaikas yra neįgalus, ar ne.

94 Trečia, tokia išvada darytina ir iš aplinkybės, kad iš pagrindinėje byloje nagrinėjamų nuostatų išplaukia, jog, gimus ar įvaikinus kelis vaikus, su tuo susijęs karjeros pertraukimas dviem mėnesiams yra skaičiuojamas tiek kartų, kiek yra vaikų. *A priori* nepanašu, kad karjeros nepatogumai, kuriuos lemia karjeros pertraukimas dviem mėnesiams ir kuriuos tariamai siekiama kompensuoti minėta lengvata, skiriasi, atsižvelgiant į tai, ar gimęs arba įvaikintas vaikas yra neįgalus, ar ne.

95 Ketvirta, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės išnagrinėti, ar, atsižvelgiant į jų tikslią apimtį, Pensijų kodekso L. 24 straipsnio I dalies 3 punktas ir R. 37 straipsnio III dalis, kuriuose numatyta, kad pagrindinėje byloje nagrinėjama lengvata suteikiama atsižvelgiant į laikotarpius, per kuriuos suinteresuotasis asmuo nevykdė jokios profesinės veiklos, taip pat gali kelti grėsmę minėtam nuoseklumo reikalavimui.

96 Reikia pridurti, kad šis teismas, atlikdamas privalomą nagrinėjimą siekiant nustatyti, ar pagrindinėje byloje nagrinėjama sistema iš tikrųjų atitinka siekį įgyvendinti nurodytą tikslą ir kad jis įgyvendinamas nuosekliai ir sistemingai, taip pat gali atsižvelgti į galimus santykius, kurie atsiranda dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamo ankstesnio išėjimo į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką ir ankstesnės nacionalinės nuostatos, apie kurią Teisingumo Teismas neturi pakankamai informacijos. Šiuo aspektu minėtas nacionalinis teismas konkrečiai galės patikrinti, kiek tokie santykiai, kaip buvo nustatyta šiame sprendime ir dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamo stažo prailginimo sistemos, gali daryti įtaką šiam nagrinėjimui.

97 Šioje byloje, atsižvelgiant į tai, kas buvo priminta šio sprendimo 81 punkte, galiausiai reikia pažymėti, kad dėl minėtos stažo prailginimo sistemos šio sprendimo 74–78 punktuose nurodyti argumentai prireikus gali būti taikomi *mutatis mutandis* ir pagrindinėje byloje nagrinėjamai ankstesnio išėjimo į pensiją sistemai su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką.

98 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad EB 141 straipsnis aiškintinas taip, jog pensijos stažo prailginimo sistema, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, lemia šiam straipsniui prieštaraujančią netiesioginę darbuotojų moterų ir darbuotojų vyrų diskriminaciją dėl darbo užmokesčio, nebent ji būtų pateisinama objektyviais kriterijais, neturinčiais nieko bendra su diskriminacija dėl lyties, kaip antai teisėtu socialinės politikos tikslu, ir būtų tinkama ir būtina įgyvendinti nurodytą tikslą, o tai reikalauja, kad ji iš tiesų atitiktų pastarojo įgyvendinimą ir būtų įgyvendinama nuosekliai ir sistemiškai.

Dėl trečiojo klausimo

99 Savo trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės teiraujasi, ar netiesioginė diskriminacija, jei būtų nustatyta nagrinėjant pirmąjį ir antrąjį klausimus, gali būti pateisinama pagal EB 141 straipsnio 4 dalį.

100 Šioje nuostatoje numatyta, kad, siekiant užtikrinti visišką moterų ir vyrų lygybę per visą darbingą amžių, vienodo požiūrio principas nekliudo valstybėms narėms ir toliau laikytis arba imtis priemonių, numatančių konkrečias lengvatas, padedančias nepakankamai atstovaujamai lyčiai verstis profesine veikla arba šalinančias ar kompensuojančias nepalankias profesinės veiklos sąlygas.

101 Šiuo atveju pakanka priminti, kad Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad tokia priemonė, kokia yra pagrindinėje byloje nagrinėjamas stažo prailginimas, nėra priemonė, numatyta šioje EB nuostatoje, nes pagal ją tarnautojams jų išėjimo į pensiją momentu prailginimas stažas, nesuteikiant pagalbos dėl problemų, su kuriomis jie gali susidurti per savo profesinę karjerą, ir nepanašu, kad gali būti kompensuojamos nepalankios sąlygos, su kuriomis susiduria minėti darbuotojai, ar jiems padedama per profesinę karjerą, taip konkrečiai užtikrinant visišką vyrų ir moterų lygybę profesiniame gyvenime (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Griesmar*, EU:C:2001:648, 63–65 punktus; taip pat žr. Sprendimo *Komisija / Italija*, C-46/07, EU:C:2008:618, 57 ir 58 punktus ir Sprendimo *Komisija / Graikija*, C-559/07, EU:C:2009:198, 66–68 punktus).

102 Tai taikytina ir tokiai priemonei, kaip antai ankstesniam išėjimui į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką, nes ši priemonė, kuria tik apsiribojama ankstesniu profesinės veiklos nutraukimu, taip pat neišsprendžiamos problemos, su kuriomis gali susidurti tarnautojai jų profesiniame gyvenime, jiems padedant jų profesinėje karjeroje ir taip konkrečiai užtikrinant visišką vyrų ir moterų lygybę profesiniame gyvenime.

103 Atsižvelgiant į prieš tai nurodytas aplinkybes, į trečiąjį klausimą reikia atsakyti taip: EB 141 straipsnio 4 dalis turi būti aiškinama taip, kad šioje nuostatoje prie numatytų priemonių nepriskiriamos nacionalinės priemonės, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, pagal kurias atitinkamiems darbuotojams tik suteikiama galimybė anksčiau išeiti į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką ir prailginamas stažas jiems išeinant į pensiją, tačiau neišsprendžiamos problemos, su kuriomis jie gali susidurti per savo profesinę karjerą.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

104 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (ketvirtoji kolegija) nusprendžia:

1. **EB 141 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pensijos stažo prailginimo sistema, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, lemia šiam straipsniui prieštaraujančią netiesioginę darbuotojų moterų ir darbuotojų vyrų diskriminaciją dėl darbo užmokesčio, nebent ji būtų pateisinama objektyviais kriterijais, neturinčiais nieko bendra su diskriminacija dėl lyties, kaip antai teisėtu socialinės politikos tikslu, ir būtų tinkama ir būtina įgyvendinti nurodytą tikslą, o tai reikalauja, kad ji iš tiesų atitiktų pastarojo įgyvendinimą ir būtų įgyvendinama nuosekliai ir sistemiškai.**

2. **EB 141 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad ankstesnio išėjimo į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką sistema, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, lemia šiam straipsniui prieštaraujančią netiesioginę darbuotojų moterų ir darbuotojų vyrų diskriminaciją dėl darbo užmokesčio, nebent ji būtų pateisinama objektyviais kriterijais, neturinčiais nieko bendra su diskriminacija dėl lyties, kaip antai teisėtu socialinės politikos tikslu, ir būtų tinkama ir būtina įgyvendinti nurodytą tikslą, o tai reikalauja, kad ji iš tiesų atitiktų pastarojo įgyvendinimą ir būtų įgyvendinama nuosekliai ir sistemiškai.**

3. **EB 141 straipsnio 4 dalis turi būti aiškinama taip, kad prie šioje nuostatoje numatytų priemonių nepriskiriamos nacionalinės priemonės, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, pagal kurias atitinkamiems darbuotojams tik suteikiama galimybė anksčiau išeiti į pensiją su teise nedelsiant pasinaudoti galimybe į pensijos išmoką ir prailginamas stažas jiems išeinant į pensiją, tačiau neišsprendžiamos problemos, su kuriomis jie gali susidurti per savo profesinę karjerą.**

Parašai.